

Zap Suyu Vadisi

DOG065

Çok Acil
Gerileme (-1)

© Ali İhsan Gökçen

Yüzölçümü : 92025 ha
Boylam : 43,74°D
Enlem : 37,54°K
Koruma Statüleri : Yok

Yükseklik : 770 m - 3650 m

İl(ler) : Hakkâri, Van

İlçe(ler) : Hakkâri merkez, Başkale, Çukurca, Yüksekova

■ **Alanın Tanımı:** Alan, Hakkâri şehir merkezinin güneyinde Başkale-Hakkâri-Yüksekova sınırının kesiştiği noktadan başlayıp Irak topraklarına kadar uzanan yaklaşık 150 kilometre uzunluğundaki vadi sistemini içine alır. Başkale-Hakkâri, Hakkâri-Çukurca ulaşımını sağlayan yollar bu alanı takip eder. Zap Suyu, Güneydoğu Toros Dağları'nın en doğuya uzanan ucundaki dağların arasından akar ve ülkemizin en dar ve derin vadilerinden birini oluşturur. Zap Suyu aynı zamanda Türkiye'nin en hızlı akan nehri olma özelliğini taşır. Van'ın Başkale İlçesi'nin kuzeyindeki Havril Dağları'ndan doğan nehir, irili ufaklı dereleri de içine alarak Irak sınırları içinde Dicle Nehri'ne ulaşır.

■ **Habitatlar:** Dağın yamaçlarında ve vadi içinde parçalanmış meşe toplulukları bulunur. Özellikle Çukurca ilçesinde meşeler geniş yar kaplar. Ağaç toplulukları arasındaki açık alanlarda çayır ve çalılıklar uzanır. Yükseklerle çıkıldıkça gevenler ve çok yıllık otsu bitkiler yoğunlaşır. Vadi tabanında bitki örtüsü daha gürdür, kavak ve söğüt gibi türler ağırlık kazanır.

■ **Türler:** Zap Suyu Vadisi 30 bitki türü için ÖDA kriterlerini sağlamaktadır ve bu türlerin 15'i Türkiye'ye endemiktir. ÖDA, *Galium zabense* adlı bitkinin yeryüzünde bulunduğu bilinen tek yerdir.

Vadi, özellikle yırtıcı kuşlar için hem üreme hem de göç bölgesi özelliğindedir. Vadideki sarp kayalıklarda sakallı akbaba (*Gypaetus barbatus*) ve küçük akbaba (*Neophron percnopterus*) gibi yırtıcılar üremektedir.

Alan dar yayıllı ve nesli dünya ölçeğinde tehlikeye Urmie semenderinin (*Neurergus crocatus*) önemli yaşam alanlarından biridir.

Alan, yedisi ülkemize endemik birçok kelebek türü için ÖDA kriterini sağlar. Zap Suyu Vadisi, dünya dağılımı sadece Hakkâri il sınırları içerisinde yer alan çokgözlü Cilo mavisi (*Polyommatus ciloicus*) ve çokgözlü Hakkâri çillisi (*Polyommatus dezinus*) türlerinin önemli yaşam alanlarındandır.

Vadide aynı zamanda nesli dünya ölçeğinde tehlike altındaki *Onychogomphus assimilis* yaşamaktadır.

■ **Alan Kullanımı:** Vadi boyunca 27 köy muhtarlığı ve bunlara bağlı çok sayıda mezra ve mahalle bulunmaktadır. Vadi tabanındaki kısıtlı tarım alanlarında küçük ölçekte çeltik, tütün, susam, yonca ve domates, salatalık, biber gibi sebze yetiştiriciliği yapılmaktadır. Alanın ormanlık kısmında köylüler tarafından ağaç kesimi yapılmaktadır.

Vadinin geri kalan bölümleri mera olarak kullanılmaktadır ve keçi, koyun ve büyükbaş hayvan yetiştirilmektedir. Vadinin tabanı özellikle güz ve ilkbaharda küçükbaş hayvanlar otlatmak için kullanılmaktadır.

Başkale, Yüksekova, Hakkâri ve Çukurca'da kullanılan inşaat kumunun önemli bir kısmı buradan temin edilir.

■ **Tehditler:** ÖDA'da Hakkâri, Çukurca, Doğanlı ve Geçitli barajlarının yapımı planlanmaktadır.

Yöre halkı tarafından yapılan plansız çalı ve ağaç kesimi nedeniyle erozyon ve heyelan riski artmaktadır.

1990 yılından sonra güvenlik nedeniyle dağ köylerinin anayol güzergâhı olan vadi tabanına yerleşmesi sonucunda alçak kesimlerde doğal yaşam alanları üzerindeki insan baskısı artmıştır.

Özellikle dağkeçisi, tavşan ve keklik üzerindeki yasadışı av baskısı sürmektedir.

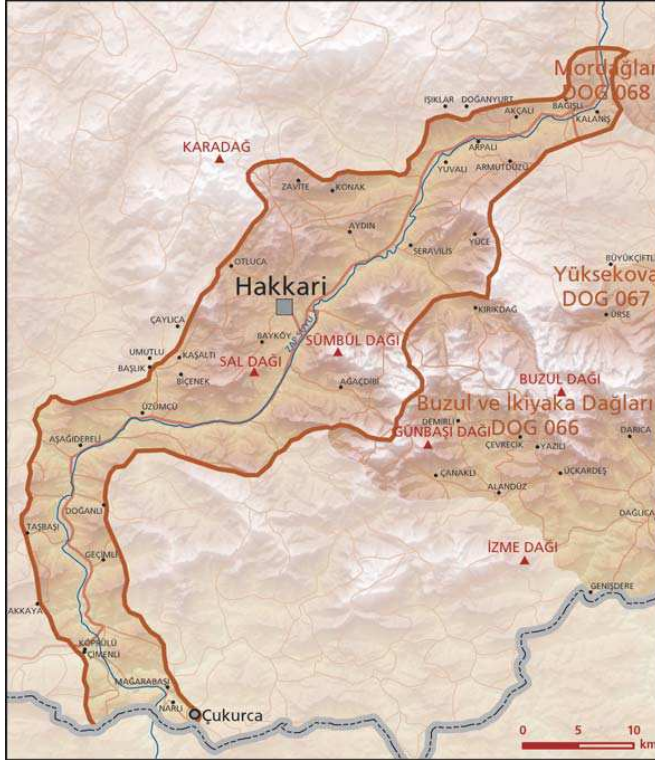
Dere yatağında açılan kum ocakları akarsu sistemini ve birçok canlıların yaşam alanını olumsuz etkilemektedir. Sömbül Dağı eteğinde bulunan termik santrali çevreyi olumsuz etkilemektedir.

■ **Koruma Çalışmaları:** Bilinen bir koruma çalışması bulunmamaktadır.

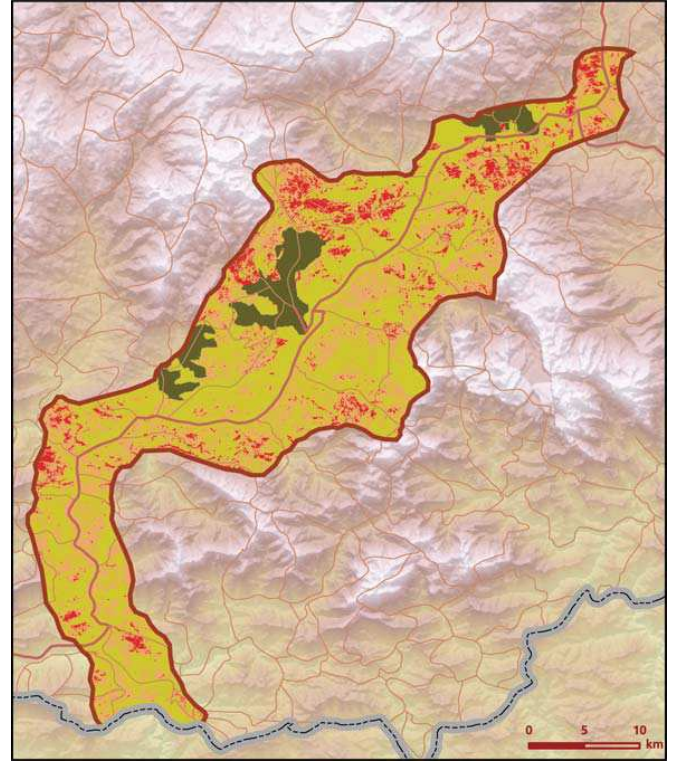
■ **Yerel İlgili Sahipleri**

Hakkâri Valiliği; Hakkâri İl Tarım Müdürlüğü; Hakkâri İl Çevre ve Orman Müdürlüğü; Yedi Başak Derneği; Hakkâri Doğa Tarihi Güzelliklerini ve Ters Lake Koruma Derneği; Cilo Doğa Derneği; Yüksekova Haber Gazetesi.

■ **Yusuf Taşkın**

Zap Suyu Vadisi önemli doğa alanı topografi haritası

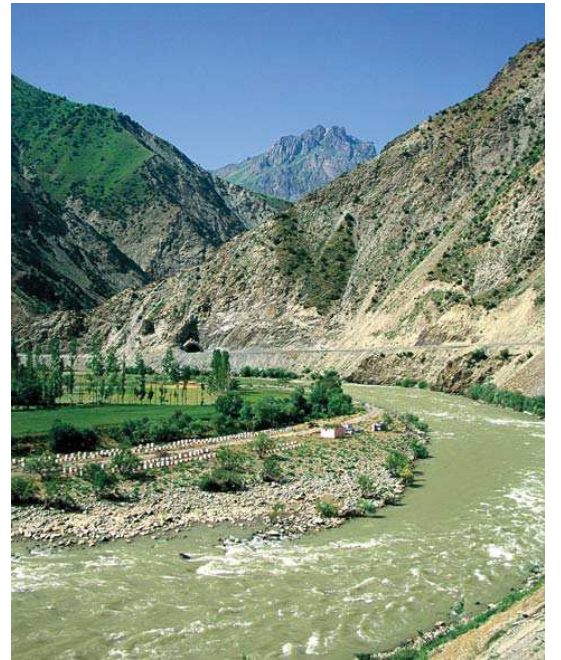
Zap Suyu Vadisi önemli doğa alanı bitki örtüsü haritası

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
<i>Alchemilla hessii</i>	0	0	—	VU	Var	A2, B1
<i>Allium rhetoreanum</i>	1	0	—	VU	Var	A1, A2
<i>Amygdalus kotschyi</i>	0	0	—	VU	Var	A2, B1
<i>Astragalus achundovii</i>	0	0	—	VU	Var	A2, B1
<i>Astragalus dipodurus</i>	0	0	—	—	Var	A2
<i>Astragalus edinburghensis</i> - Anadolu	0	0	—	EN	Var	B1
<i>Astragalus hakkaricus</i>	1	0	—	—	Var	A2
<i>Astragalus velenowskyi</i>	0	0	—	—	Var	A2
<i>Campanula acutiloba</i>	0	0	—	VU	Var	A2, B1
<i>Centaurea gigantea</i>	0	0	—	VU	Var	A2, B1
<i>Centaurea nemecii</i>	0	0	—	VU	Var	A2, B1
<i>Cousinia grandis</i>	0	0	—	VU	Var	A2, B1
<i>Cousinia hakkarica</i>	1	0	—	VU	Var	A1, A2
<i>Cousinia nabelekii</i>	1	0	—	NT	Var	A2
<i>Cousinia satdagensis</i>	1	0	—	VU	Var	A1, A2
<i>Cyclotrichium stamineum</i>	0	0	—	VU	Var	A2, B1
<i>Ferulago bernardii</i>	0	0	—	VU	Var	A2, B1
<i>Froriepia gracillima</i>	1	0	—	VU	Var	A1, A2
<i>Galium zabense</i>	1	1	—	EN	Var	A1, A2
<i>Grammosciadium cornutum</i>	0	0	—	VU	Var	A2, B1
<i>Gypsophila baytopiorum</i>	1	0	—	VU	Var	A1, A2
<i>Laserpitium carduchorum</i>	1	0	—	NT	Var	A2
<i>Pelargonium quercetorum</i>	0	0	—	VU	Var	A2, B1
<i>Picris strigosa</i> ssp. <i>macrotricha</i>	0	0	—	VU	Var	B1, B2

Takson Adı	E	TE	Kırmızı Liste		Popülasyon Büyüklüğü	ÖDA Kriteri
			K	B		
 <i>Primula davisii</i>	I	0	–	VU	Var	A1, A2
<i>Pyrus hakkarica</i>	I	0	DD	VU	Var	A1, A2
<i>Scorzonera davisii</i>	I	0	–	VU	Var	A1, A2
<i>Verbascum kurdicum</i>	I	0	–	LC	Var	A2
<i>Veronica yildirimlii</i>	I	0	–	–	Var	A2
 <i>Dendrocopos syriacus</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Gypaetus barbatus</i> - Akdeniz ve Anadolu	0	0	LC	VU	5-8 Çift (Üreme)	B1, C1
<i>Lullula arborea</i>	0	0	LC	LC	Var (Üreme)	C1
<i>Neophron percnopterus</i> - Avrupa	0	0	LC	EN	Var (Üreme)	B1, C1
 <i>Neuregerus crocatus</i>	0	0	VU	–	Var	A1, C1
 <i>Anthocharis damone</i> - Anadolu	0	0	–	VU	Var	B1
<i>Archon apollinaris</i> - Doğu-Güneydoğu Anadolu	0	0	NT	EN	Var	B1, C1
<i>Euphydryas aurinia</i> - Kuzey ve Doğu Anadolu	0	0	–	VU	Var	B1, C1
<i>Glaucopsyche alexis</i> - Anadolu	0	0	–	VU	Var	B1
<i>Hyponephele urartua</i>	I	0	–	–	Var	A2, C1
<i>Nymphalis xanthomelas</i> - Anadolu	0	0	–	VU	Var	B1
<i>Pieris bryoniae goergneri</i>	I	0	–	–	Var	B2, C1
<i>Polyommatus buzulmavi</i>	I	0	–	–	Var	A2, A4, C1
<i>Polyommatus ciloicus</i>	I	0	–	–	Var	A2, A4, C1
<i>Polyommatus dezinus</i>	I	0	–	–	Var	A2, A4, C1
<i>Polyommatus fatima</i>	I	0	–	–	Var	A2, C1
<i>Pseudophilotes bavius</i> - Anadolu	0	0	–	EN	Var	B1, C1
<i>Pseudophilotes vicrama</i> - Anadolu	0	0	–	VU	Var	B1
<i>Spialia osthelideri</i> - Orta Doğu	0	0	–	CR	Var	B1, C1
<i>Tomares callimachus</i> - Doğu-Güneydoğu Anadolu	0	0	–	EN	Var	B1, C1
<i>Turanana cytis kurdistan</i>	I	0	–	–	Var	B2, C1
 <i>Onychogomphus assimilis</i>	0	0	VU	VU	Var	A1, C1

Karagözlü mavi kelebek (*Glaucopsyche alexis*) © Ahmet Baytaş

Zap Suyu © Ali İhsan Gökçen

Zap Suyu kiyilan © Ali İhsan Gökçen